

Osoba rozhodce

Jak v řízení před stálými rozhodčími soudy, tak v ad hoc rozhodčím řízení, je stranám dána možnost vybrat si rozhodce, který bude v řízení rozhodovat. Jedná se o jeden ze základních stavebních kamenů rozhodčího řízení – autonomie vůle stran sporu v určení toho, kdo bude daný spor rozhodovat. Zákon o rozhodčím řízení stanoví podmínky, které musí rozhodce splňovat (k tomu viz dále).

Jako rozhodce může působit jen fyzická osoba. To neznámá, že rozhodčí smlouva nemůže stanovit příslušnost stálého rozhodčího soudu k vyřízení věci. I v takovém případě ve věci ovšem nerozhoduje rozhodčí soud, ale rozhodce.

Podle českého práva platí, že cizí státní příslušník může působit jako rozhodce u mezinárodního rozhodčího řízení. Pro vnitrostátní řízení žádná norma nezakazuje, aby byl rozhodcem cizí státní příslušník. V takovém případě se ovšem z rozhodčího řízení nestává řízení mezinárodní. Způsobnost osoby být rozhodcem se stanovuje ve smyslu § 118 zákona o mezinárodním právu soukromém podle práva státní příslušnosti rozhodce. U cizince postačí, je-li způsobilý podle českého práva.

Způsobnost být rozhodcem dle českého práva stanoví § 4 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení. Rozhodce musí být fyzickou osobou, zletilou, bezúhonnou a plně způsobilou k právním úkonům. Podmínku bezúhonnosti nesplňuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen za trestný čin, jestliže se na něj nehlední, jako by nebyl odsouzen.

Funkce rozhodce není kompatibilní s funkcí soudce, soudce Ústavního soudu a státního zástupce. S funkcí rozhodce není spojena s žádným požadavkem na kvalifikované vzdělání. S respektem k popsáným omezením je možné si v rozhodčím řízení ad hoc zvolit jakoukoliv fyzickou osobu k rozhodování sporu. V řízení u stálého rozhodčího soudu lze využít listin rozhodců, které vedou stálé rozhodčí soudy, a z nichž je možné si zvolit rozhodce pro konkrétní případ.

Počet rozhodců je možné určit libovolně. Počet rozhodců musí být vždy lichý (§ 7 zákona o rozhodčím řízení). Rozhodování jedním rozhodcem se volí z toho důvodu, že řízení je potom rychlejší a ekonomičtější. Současné ale mohou vyvstat pochybnosti o nestrannosti rozhodčího řízení, pokud by např. určení rozhodce bylo ponecháno pouze na vůli jedné ze stran. Více rozhodců poté tvoří rozhodčí senát. V právních řádech různých států se lze často setkat s požadavkem na lichý počet rozhodců, s ohledem na rozhodovací mechanismus rozhodčího senátu.

Rozhodce je osobou určenou k rozhodování sporu. Okamžikem svého jmenování se nestává orgánem státu, nemá žádné donucovací pravomoci. Fungování rozhodčího řízení v takovém případě zabezpečuje pomocná funkce soudů. Rozhodcem se fyzická osoba stává přijetím funkce rozhodce v konkrétním sporu. Pokud se určitá osoba již rozhodcem stala a nadále funkci rozhodce vykonávat nechce nebo nemůže, může se své funkce rozhodce vzdát, ale to pouze z vážných důvodů nebo se souhlasem stran (§5 odst. 3 zákona o rozhodčím řízení).

Newyorská úmluva se osoby samotného rozhodce dotýká pouze článku V odst. 1 písm. d), podle něhož může dojít k odepření a uznání a výkonu cizího rozhodčího nálezu z důvodu složení rozhodčího senátu. Evropská úmluva zmiňuje rozhodce pouze v čl. III, v němž stanoví, že jako rozhodce může působit i cizí státní příslušník.

Povinnosti rozhodce

Podle zákona o rozhodčím řízení je rozhodce je v průběhu řízení povinen dodržovat závazek mlčenlivosti o skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s výkonem funkce rozhodce (§6), je povinen rozhodovat v souladu se zákonem o rozhodčím řízení a dalšími předpisy (§5), dodržovat oznamovací povinnost týkající se požadavku nepodjatosti (§8), je povinen rozhodovat nezávisle a nestranně včetně povinnosti vzdát se své funkce při porušení těchto povinností (§§11 a 12 zákona o rozhodčím řízení).

Ustavení a vyloučení rozhodce

K ustavení rozhodce může dojít několika způsoby. Je možné určit osobu rozhodce **přímo v rozhodčí smlouvě**. V praxi se nevyskytuje často, jelikož v okamžiku vzniku rozhodčí smlouvy není jasné, čeho konkrétně se spor bude týkat a jakého rozhodce je nutné zvolit. V případě zvolení rozhodce přímo v rozhodčí smlouvě se doporučuje sjednat si, co se stane v případě, kdy rozhodce funkci odmítne nebo zemře. V opačném případě by mohl nastat výkladový problém ohledně toho, zda je rozhodčí doložka i nadále v platnosti či zanikla. Dále je možné **stanovit mechanismus**, podle něhož bude rozhodce určen, v rozhodčí smlouvě. Těchto mechanismů může být celá řada, např. dohoda stran o osobě rozhodce, jmenování po jednom rozhodci každou stranou s tím, že rozhodci následně jmenují předsedu senátu, určení osoby, která po vzniku sporu rozhodce jmenuje (tzv. *appointing authority*), losováním rozhodce apod. Je možné postupovat také **odkazem na řád či pravidla rozhodčího soudu**, který obsahuje určitý mechanismus zvolení rozhodce. Případně **podpůrně** způsobem, který stanoví zákon nebo mezinárodní smlouvy. Jako náhradní způsob je často používáno jmenování

rozhodce soudem v situaci, kdy jedna ze stran či již zvolení rozhodci ve stanovené lhůtě rozhodce nejmenovali.

Vyloučen může být rozhodce z rozhodování sporu (§12 zákona o rozhodčím řízení) v případě, že je rozhodce sám povinen vzdát se funkce rozhodce (rozhodce je podjatý či není nezávislý a nestranný). Pokud se funkce nevzdá, mohou se strany na postupu vyloučení rozhodce dohodnout. Současně může kterákoli ze stran podat návrh, aby o vyloučení rozhodl soud.